

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ»**О. І. Маслак, Н. Є. Гришко, Я. Ю. Яковенко, В. А. Таловер**

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

ORCID: 0000-0001-6793-4367; 0000-0003-1644-3861; 0000-0001-5042-2701; 0000-0001-6333-1112

Проаналізовано процес становлення категорії «продуктивність праці», сучасна трактовка цієї категорії, її місце в системі загальної продуктивності та ступінь відповідності поточним потребам економіки. Запропоновано розглядати продуктивність праці як соціально-економічну категорію, що відображає результат взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин в формі ступеня доцільної і плідної діяльності людей, яка характеризується здатністю працівника виробляти за одиницю робочого часу визначений обсяг споживчих вартостей. Визначено, що індикатором підвищення продуктивності праці є зростання доданої вартості за рахунок більш раціонального використання, більш злагодженого функціонування всіх факторів виробництва. Продуктивність праці характеризує, наскільки ефективно ресурси використовуються в тій чи іншій країні для виробництва товарів і послуг, виступає одним з елементів вимірювання економічного зростання, конкурентоспроможності та рівня життя.

Ключові слова: праця, продуктивність, продуктивність праці, інтенсивний розвиток, ресурси, ефективність виробництва, глобальна продуктивності праці, локальна продуктивності праці, індивідуальна продуктивності праці.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Активізація людської праці, що ґрунтується на новітніх знаннях, досягненнях науки і техніки, застосуванні засобів механізації, автоматизації, комп'ютеризації є головною умовою досягнення позитивних зрушень у добробуті населення і розвитку країни. В умовах ринкової економіки одним з найважливіших є поняття раціонального використання трудових ресурсів на усіх рівнях ведення господарської діяльності. Висока продуктивність – головна якісна ознака ефективної системи господарювання ринкового типу, в якій вільний рух капіталу і робочої сили сприяє розширенню місткості товарного ринку, ринку праці та капіталу, а також забезпечує товаровиробникам нагромадження основного капіталу, відтворення залученої до економічної діяльності робочої сили, створення інвестиційних та інноваційних фондів, а також розв'язання інших нагальних соціально-економічних проблем. У сучасних наукових дослідженнях категорія продуктивності праці набуває пріоритетного значення, оскільки в інтегрованому вигляді відображає результативність взаємодії усіх агентів економічної системи і є основою для оцінки її потенційних можливостей.

Аналіз відомих наукових підходів дозволяє з'ясувати, що серед вчених продовжується дискусія навколо чіткого визначення терміна «продуктивність праці» на різних економічних рівнях. Це питання стало предметом уваги багатьох зарубіжних дослідників, зокрема – Д. Сінка [1], А. Сміта [2], Д. Рікардо [3]; серед українських дослідників істотний внесок у вивчення цієї проблеми внесли О. Гетьман [4], О. Грішнова [5], А. Мазаракі [6], Н. Метеленко [7], М. Семикіна [8], Р. Янковий [9] та ін. Сформувались методологічно відмінні погляди на сутність продуктивності праці та її місце у системі економічних категорій, диференціація яких об'єктивно зумовлена відмінностями в цілях дослідження, його рівнях, а також особливостями авторського бачення системи взаємозв'язків між соціально-економічними явищами.

Мета статті полягає в дослідженні та систематизації наукових підходів до трактування сутності продуктивності праці та визначенні

диференціальних характеристик поняття «продуктивність» і «продуктивність праці».

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Продуктивність означає ефективність використання ресурсів і може вимірюватися усіма факторами виробництва в сукупності (сукупна факторна продуктивність), або продуктивністю праці, яка визначається як випуск продукції (додана вартість), поділена на працю, що використовується для її отримання. Індикатором підвищення продуктивності праці є зростання доданої вартості за рахунок більш раціонального використання, більш злагодженого функціонування всіх факторів виробництва. Це має місце, якщо працівники трудяться більш раціонально, напружено, швидко, вміло, а також в умовах механізації (модернізації) виробництва впровадження технологічних інновацій. Продуктивність праці визначає, наскільки ефективно ресурси використовуються в тій чи іншій країні для виробництва товарів і послуг, виступає одним з елементів вимірювання економічного зростання, конкурентоспроможності та рівня життя [10].

Продуктивність праці виступає одним із основних критеріїв ефективності економіки країни, одночасно формуючи потенціал розвитку промислового виробництва та економічне підґрунтя підвищення життєвого рівня населення. Зростання продуктивності праці має винятково важливе значення для досягнення визнаних світовою спільнотою соціально-економічних стандартів життєдіяльності суспільства, адже саме продуктивність праці є фундаментальною основою економічного зростання [11]. Категорія продуктивності праці має тривалу історію становлення та розвитку. Перші думки про питання продуктивності праці зустрічаються в творах філософів античних часів.

Так, Платон вважав, що розподіл праці сприяє прогресу суспільства, кращому задоволенню загальнолюдських потреб. Аристотель поділяв фізичну і розумову працю, обґрунтовував професійний поділ праці. Основні методологічні основи теорії продуктивності праці сформувала класична школа політекономії. У. Петті, розглядаючи продуктивність праці в якості одного з

джерел прибутку, писав, що підвищення продуктивності праці можливо досягти або через велику напругу праці, або шляхом застосування засобів, що скорочують і полегшують працю. Петті першим зробив висновок, що вартість товару обернено пропорційна продуктивності праці. Заслугою У. Петті є висновок стосовно того, що вартість товару обернено пропорційна продуктивності праці, а також усвідомлення «виробничого» походження багатства, джерелом якого є не сфера обігу, а праця та виробництво [12].

У XVIII ст. величезний внесок у розвиток категорії «продуктивність праці» вніс А. Сміт, який одним з перших визначив переважаючу роль праці в створенні благ, сформулював поняття продуктивності праці, розкрив її роль в економічному розвитку суспільства. У своїй головній роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» [2] Сміт проаналізував процес поділу праці та його вплив на ефективність трудових витрат. Він досліджував відмінності між продуктивною і непродуктивною працею. Причому продуктивною вважав виключно працю зайнятих в матеріальному виробництві та пов'язував зростання продуктивності праці не тільки з поділом праці, а й з застосуванням у виробництві досконаліших машин, спритністю і вмінням працівника. Згідно точки зору А. Сміта, продуктивною є праця робітника, яка закріплюється і реалізується в якомусь предметі або товарі, придатному для продажу, а також та, яка створює певну цінність. Водночас він зазначав, що непродуктивна праця цінності не створює та не реалізується в товарах. Річний продукт нації, згідно А. Сміта, може бути збільшений лише за рахунок зростання кількості продуктивних робітників і підвищення продуктивності їхньої праці.

Подальші дослідження питань продуктивності праці відштовхувалися саме від теорії Сміта. Продовжуючи розвивати теорію продуктивності, англійський економіст Давид Рікардо в роботі «Початки політекономії та оподаткування» (1817) [3] дав кількісний аналіз продуктивності праці і довів, що зростання продуктивності праці призводить до зменшення вартості товару.

На початку XX століття в більшості розвинених країн капіталізм переходить в стадію зрілості і починає переважати його інтенсивний розвиток. В основі інтенсивного типу зростання виробництва лежить підвищення продуктивності всіх факторів - праці, капіталу і матеріальних ресурсів на базі технічного прогресу, при цьому вже гостро постає питання економії висококваліфікованих трудових і матеріальних ресурсів, таких як сировина і енергія, з огляду на їх обмеженість. Сформувався методологічно відмінні погляди на сутність продуктивності та її місце у системі економічних категорій, диференціація яких об'єктивно зумовлена відмінностями в цілях дослідження, його рівнях, а також особливостями авторського бачення ієрархічної системи взаємозв'язків між соціально-економічними явищами. Через те виникли й різні підходи у дослідженні проблем продуктивності, які в узагальненому вигляді можна представити таким чином [13]: перший – продуктивність розглядається як результат взаємодії капіталу, праці та залучених ресурсів; другий – продуктивність економічної

системи чи будь-яку факторну продуктивність виокремлюють як похідну від продуктивності праці у сфері матеріального виробництва; третій – ототожнення різних аспектів суспільної продуктивності з продуктивністю праці на тій підставі, що остання відіграє роль у суспільному відтворювальному процесі.

Сінк Д. С. вважає, що поняття продуктивності використовується в назвах багатьох книг і статей. Тема підвищення продуктивності домінує на багатьох професійних нарадах і конференціях серед різноманітних фахівців – вчених і практиків. «Продуктивність – це, просто кажучи, відношення між продукцією, виробничою системою і витратами на виробництво цієї продукції. У систему вводяться витрати у формі праці (людські ресурси), капіталу (фізичні і фінансові активи), енергії, матеріалів і інформації. Ці ресурси перетворюються на продукцію (товари і послуги)» [1].

Б. Карлофф [14] обґрунтував, що за доцільне визначати продуктивність через співставлення продукції до витрат. Праця є важливим компонентом продуктивності, але головне значення продуктивності полягає у відображенні тих чи інших споживчих благ для ринку, що дозволяє порівняти внутрішнє використання ресурсів з ринковою оцінкою продукції.

Широке трактування категорії продуктивності наведено Комітетом з продуктивності при Європейському агентстві з проблем продуктивності ще в 1959 р.: «Продуктивність – це, в першу чергу, стан розуму. Це ставлення до світу, що має на увазі безперервне вдосконалення всього сущого. Це упевненість у тому, що сьогодні краще, ніж вчора, а завтра краще, ніж сьогодні людина може виконувати будь-яку роботу. Нарешті, продуктивність має на увазі безупинність зусиль щодо пристосування економічної діяльності до умов, які постійно змінюються, застосування нових теорій і методів. Це тверда віра у прогрес людства» [15].

У відповідності із визначенням, наведеним у Британській енциклопедії (1974 р.), під продуктивністю в економічній теорії розуміється відношення того, що вироблено, до того, що необхідно для виробництва цієї продукції. За знаменник в цьому відношенні може бути використаний будь-який вид витрат. Можна, таким чином, говорити про продуктивність землі, праці, капіталу [16].

За загальним підходом, під продуктивністю розуміється співвідношення обсягів випуску та обсягів ресурсів, витрачених на випуск, виражені в ідентичних одиницях виміру. Випуском вважається сумарна вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності господарюючих одиниць або національної економіки в цілому. Під витратами ресурсів розуміються всі фактори виробництва, включаючи працю, капітал, землю та інші фактори, задіяні в процесі виробництва.

Продуктивність може оцінюватись на рівні окремих підприємств, регіонів і галузей або всієї економіки в цілому. Розраховуватись на одиницю окремого фактора виробництва, або, у вигляді сукупної продуктивності, агрегувати різні види виробничих факторів.

Теорія граничної продуктивності знайшла відображення у наукових працях такого вченого-економіста як Д. М. Кейнс [17]. Підкреслюючи домінуючу роль праці у переліку факторів виробництва, він вважав, що винагорода робітників має бути пропорційною до їх продуктивності.

Продуктивність праці як соціально-економічна категорія починає трансформуватися в більш широке поняття – ефективність праці, яке в більшій мірі відповідає вимогам розвитку економіки [18]. Категорія «продуктивність праці» достатньо ґрунтовно досліджувалася представниками неокласичного економічного спрямування.

Особливим етапом розвитку теорії продуктивності праці можна вважати формування концепції наукової організації праці Ф. Тейлора. Система Тейлора була покликана підвищити продуктивність праці за рахунок глибокого його поділу та раціоналізації трудових рухів. Він довів, що можна заощадити багато сил і коштів, якщо правильно застосовувати машини і механізми, усуваючи всі зайві, непотрібні рухи [5, с. 29].

Актуальні проблеми продуктивності праці і капіталу розглядалися М. Портером, який аналізував продуктивність як необхідну умову міжнародної конкуренції. Портер відзначав важливість підвищення продуктивності в усіх основних секторах економіки. Саме М. Портер вважав, що продуктивність зростає тим швидше, чим більш вагоміші позиції країни в широкому спектрі галузей на світовому ринку [19].

Ці дослідження визначили взаємодоповнююче об'єднання раніше існуючих теорій з досвідом економічного розвитку, в результаті чого поняття «продуктивність праці» набуло цілісності, ставши об'єктивно соціально-економічною категорією, а саме: продуктивність праці розглядається як соціально-економічна категорія, що відображає результат взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин домонополістичного капіталу в формі ступеня доцільної і плідної діяльності людей, яка характеризується здатністю працівника виробляти

за одиницю робочого часу визначений обсяг споживчих вартостей.

Гетьман О. О. [4] залежно від масштабності виконуваних трудових процесів виділяє такі види продуктивності праці: глобальну, локальну, індивідуальну. Глобальною продуктивністю праці називається узагальнений показник народногосподарської ефективності праці по країні в цілому, який розраховується шляхом віднесення основних макроекономічних показників (валовий національний продукт, внутрішній національний продукт, національний дохід) до чисельності зайнятих у суспільно-господарському виробництві. Локальною продуктивністю праці називають показник ефективності праці по галузях промисловості, по групі підприємств, що випускають однорідну продукцію. Він обчислюється як обсяг продукції (валової, товарної, чистої виготовленої підприємством (галуззю, підгалуззю), до чисельності промислово-виробничого персоналу даного підприємства (галузі, підгалузі). Індивідуальною продуктивністю праці називається результативність праці на конкретному робочому місці, в конкретному цеху тощо. На конкретному робочому місці його ототожнюють з нормою виробітку по конкретному виду продукції, яка розраховується як кількість продукції в натуральному вираженні, виготовленої за одиницю робочого часу.

Аналізуючи сучасні підходи до визначення категорії «продуктивність праці», можна стверджувати, що серед вчених продовжується дискусія навколо трактування цієї економічної категорії.

Переважає більшість українських науковців притримується точки зору, згідно якої продуктивність праці визначалася як здатність конкретної праці виробляти певну кількість матеріальних благ (продукції) за одиницю робочого часу, як ступінь плодотворності, здатності конкретної робочої сили виробляти споживчі цінності чи виконувати будь-яку корисну роботу (табл. 1).

Таблиця 1

Систематизація терміна «продуктивність праці» з точок зору різних науковців

Вчені	Визначення терміна «продуктивність праці»
Андрійчук В. Г. [20, с. 422]	Реалізована здатність конкретної праці (праці конкретних працівників) в одиницю робочого часу виробляти певну кількість продукції або виконувати відповідний обсяг роботи
Бондаревська К. В. [21]	Продуктивність виступає головним індикатором ефективності використання персоналу та відображає зв'язок між обсягом виробництва і відповідними затратами праці
Грішнова О. А. [5]	Продуктивність праці є «узагальнюючим показником використання робочої сили, що, як і всі показники ефективності, характеризує співвідношення результатів та витрат, у даному випадку, – результатів та витрат праці»
Гринчуцький В. І [22]	Під продуктивністю праці розуміють ефективність, результативність витрат праці й визначається кількістю продукції, виробленої в одиницю робочого часу, або витратами праці на одиницю виробленої продукції, або виконаних робіт
Качан Є. П. [23]	Продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції
Мазаракі А. А. [6]	Продуктивність праці характеризує результативність (плідність) праці, тобто оцінює результат праці, отриманий на одиницю витрат, пов'язаних з використанням трудових ресурсів підприємства
Метеленко Н. Г [7, с. 162]	Продуктивність праці це показник її ефективності, результативності, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт або послуг і кількості праці, витраченої на виробництво цього обсягу, або витрати праці на виробництво одиниці

	продукції.
Погорелова Т. О. [13]	Продуктивність праці є узагальнюючим показником ефективності використання робочої сили, що характеризує співвідношення результатів та витрат, в даному випадку – результатів праці та її витрат.
Семів Л. К. [24]	Продуктивність праці є «важливим показником, який характеризує здатність економічної системи функціонувати з належною ефективністю». «Суспільство знань висуває суттєво нові вимоги до продуктивності праці, оскільки змінюється кінцевий продукт який виставляється на ринок. Він найчастіше носить не матеріальну, а знаннево-інформаційну форму. Тому не тільки на теоретичному, але й на практичному рівні необхідно вести мову про продуктивність інтелектуальної праці...»
Янковий Р. В. [9]	Продуктивність праці – це ефективність затрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції

Продуктивність визначається шляхом аналізу доходів і витрат, у той час як ефективність визначається за допомогою порівняння результатів управління персоналом з цілями, наміченими в області управління персоналом. Оцінка ефективності та продуктивності так необхідна і відносно управління персоналом, як і відносно до інших сфер діяльності організації.

Семикіна М. В. [8] пропонує, щоб зняти суперечності в трактуванні та подальшій оцінці, трактувати продуктивність праці в широкому та вузькому сенсі: продуктивність праці у вузькому сенсі – це показник продуктивності конкретної праці на мікроекономічному або індивідуальному рівнях, що уявляє собою відношення обсягу виробленої продукції (послуг) до витрат лише одного фактора виробництва – живої праці, які можуть вимірюватися за годину, день, квартал, рік (людино-години, людино-дні, в річних розрахунках – середньооблікова чисельність персоналу); продуктивність праці в широкому сенсі – це суспільна продуктивність праці, яка характеризує результативність виробничого процесу на макрорівні та являє собою відношення загального обсягу виробленої продукції та послуг до загальних затрат праці.

Продуктивність праці на мікроекономічному рівні є одним із визначальних критеріїв та інструментів зменшення витрат, збільшення прибутковості, забезпечення ефективного функціонування підприємства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. У довгостроковому періоді зростання цього співвідношення означає краще використання трудових, фінансових, матеріальних, енергетичних, технологічних і всіх інших ресурсів, сприяє розвитку економіки і створює передумови для соціального прогресу. Зменшення ж цього показника означає спад не тільки економічний, але і соціальний. Підвищення продуктивності праці є першочерговим завданням будь-якої економічної системи макро- чи мікрорівня, що прагне до підвищення конкурентоспроможності. Запровадження програми управління продуктивністю праці може стати ефективним та комплексним інструментом, що створить умови для зростання продуктивності економічних систем усіх рівнів.

Продуктивність праці в широкому сенсі можна визначати багатоваріантно, на інтегральній основі враховуючи результати суспільної праці і витрати такої праці. Найбільш поширений підхід в

публікаціях сучасних економістів – це розрахунок співвідношення ВВП в економіці до чисельності зайнятих (1):

$$P_{\text{заг}} = \text{ВВП} / \text{ЧЗ}, \quad (1)$$

де $P_{\text{заг}}$ – продуктивність праці загальна (на макроекономічному рівні); ВВП – валовий внутрішній продукт в економіці (в постійних або фактичних цінах відповідно для цілей проведення динамічного або статистичного аналізу); ЧЗ – чисельність зайнятих в економіці.

Продуктивність праці є рухливим і динамічним показником результативності праці та ефективності виробництва, який коригується низкою факторів, має визначальне значення в розвитку окремого підприємства в країні в цілому. Сучасний економічний розвиток відрізняється інноваційністю, динамічністю, глобалізацією світової економіки, інтелектуальним лідерством. Продуктивність праці показує, наскільки ефективний трудовий процес, а постановка задачі її підвищення перед конкретним виконавцем вимагає від нього при її вирішенні здійснення пошуку способів і можливостей вдосконалення своєї трудової діяльності з метою підвищення або створення нової споживчої вартості вироблених матеріальних цінностей.

ВИСНОВКИ. Виходячи з наведених підходів, можна дійти висновку, що продуктивність праці є досить суперечливою та дискусійною за змістом економічною категорією. Розвиток теорії продуктивності праці зіграло важливу роль в процесах гуманізації економічних відносин, сприяло вирішенню багатьох завдань реальної економіки, зростання добробуту населення. Продуктивність праці можна вважати якісною характеристикою економічного зростання і показником розвитку на основі збільшення обсягів виробництва затребуваною на ринку продукції та отримуюваного внаслідок цього прибутку. Вона залежна від обсягів фізичного і людського капіталу, різних видів ресурсів і технологій, якими володіють виробники. Тому представникам менеджменту всіх рівнів, включаючи і систему державного управління, слід особливо враховувати той факт, що рівень і якість життя населення в країні залежить від здатності економіки забезпечувати виробництво товарів і послуг. Необхідно створювати умови для економічного зростання, різноманітно заохочуючи високі темпи накопичення факторів виробництва і гарантуючи їх ефективне застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Sink D. S. *Productivity Management : Planning, Measurement and Evaluation, Control and Improvement*. John Wiley & Sons, 1985. 475 p.
2. Сміт А., Васильєв О., Межевікіна М., Малівський М. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ : Наш формат, 2018. 736 с.
3. Ricardo D. *On the Principles of Political Economy and Taxation* (John Murray, London). In : Sraffa, P., Ed., *The Works and Correspondence of David Ricardo*. Cambridge University Press, 1951.
4. Гетьман О. О., Шаповал В. М. *Продуктивність праці : поняття і види*. 2018. URL: http://pidruchniki.ws/14051003/ekonomika/produktivn_st_pratsi_ponyattya_vidi (дата звернення: 01.09.2021).
5. Грішнова О. А., Дорош О. В., Шурпа С. Я. *Інвестування в людський капітал у системі чинників забезпечення гідної праці : монографія за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. А. Грішнкової*. Київ : КНЕУ, 2015. 222 с.
6. Мазаракі А. А. *Економіка торговельного підприємства : підручник під ред. проф. Н. М. Ушакової* Київ : Хрещатик, 2009. 800 с.
7. Метеленко Н. Г. *Економіка підприємства : основи теорії та практики : навч. посіб. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. 222 с.*
8. Семикіна М. В. *Продуктивність праці : методологія вимірювання, передумови зростання*. 2017. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf (дата звернення: 01.09.2021).
9. Янковий Р. В. Харченко Т. С. Шляхи підвищення продуктивності та результативності праці на підприємстві. *Економіка : реалії часу*. 2013. № 1 (6). С. 23–26. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html> (дата звернення: 01.09.2021).
10. Маслак О. І., Гришко Н. Є., Глазунова О. О., Гришко Б. В. *Промислові інновації : механізм управління з урахуванням стадій їх життєвого циклу. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Економічні науки*. Харків. № 5, 2020. С. 68–71.
11. Маслак О. І. *Диверсифікація інноваційного розвитку промисловості в контексті перспективної інвестиційної політики. Інвестиції : практика та досвід*. 2010. №4 (лютий). С. 13–16.
12. *Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний*. Київ : Вид. центр «Академія», 2010. Т. 2. 848 с.
13. Погорелова Т. О. *Аналіз факторів, які впливають на ефективність праці персоналу підприємства. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. Харків : НТУ «ХПІ», 2016. № 27 (1199). С. 17–21.
14. Karlöf B. *Business Strategy : A Guide to Concepts and Models*. Macmillan, 1989. 166 p.
15. *Міністерство праці та соціальної політики України. Центр продуктивності*. URL: http://cl.com.ua/templates/clg/img/seminar_2010/part0.pdf (дата звернення: 01.09.2021).
16. Parmenter D. *Key Performance Indicators : Developing, Implementing and Using Winning KPI's*. John Wiley & Sons, 2007. 233 p.
17. Keynes J. M. *The general theory of employment, interest and money*. Wordsworth Editions, 2017.
18. Маслак О. І., Коломицева О. В., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю. *Конкурентоспроможність бізнес-моделей авіаційних підприємств : інноваційний аспект. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. Випуск 62. с. 45–54.
19. Портер М. *Стратегія конкуренції / пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський*. Київ : Основи, 1998. 390 с.
20. Андрийчук В. Г. *Економіка аграрних підприємств : підручник. 3-тє вид., доп. і перероблене*. Київ : КНЕУ, 2009. 624 с.
21. Бондаревська К. В. *Ефективність використання персоналу аграрних підприємств : монографія*. Дніпропетровськ : ДДФА, 2012. 165 с.
22. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погрішук Б. В. *Економіка підприємства : навчальний посібник*. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
23. Качан Є. П., Дяків В. М. *Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 407 с.*
24. Семів Л. К. *Теоретичні та прикладні аспекти впливу знань та інновацій на продуктивність праці. Електронне наукове фахове видання. Ефективна економіка*. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=9&y=2013> (дата звернення: 01.09.2021).

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE CATEGORY «LABOR PRODUCTIVITY»

O. Maslak, N. Grishko, Y. Yakovenko, V. Talover

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

ORCID: 0000-0001-6793-4367; 0000-0003-1644-3861; 0000-0001-5042-2701; 0000-0001-6333-1112

Purpose. To analyze the process of formation of the category «labor productivity», the modern interpretation of this category, its place in the system of overall productivity and the degree of compliance with the current needs of the economy. **Methodology.** Labor productivity can be considered a qualitative characteristic of economic growth and an indicator of development based on the increase in production in demand in the market and the resulting profit. It depends on the amount of physical and human capital, different types of resources and technologies available to producers. Therefore, representatives of management at all levels, including the system of public administration, should take into account the fact that the level and quality of life of the population in the country depends on the ability of the economy to ensure the production of goods and services. **Results.** It is determined that the indicator of increasing labor productivity is the growth of value-added due to more rational use, and more coordinated functioning of all factors of production. Productivity characterizes how effectively resources are used in a country for the production of goods and services and is one of the elements of measuring economic growth, competitiveness and living standards. **Originality.** It is proposed to consider labor productivity as a socio-economic category that reflects the result of the interaction of productive forces and production relations in the form of the degree of appropriate and fruitful human activity, characterized by the ability of the employee to produce a unit of working time. **Practical value.** The main results show that it is necessary to create conditions for economic growth, variously encouraging high rates of accumulation of factors of production and ensuring their effective use.

Key words: labor, productivity, labor productivity, intensive development, resources, production efficiency, global labor productivity, local labor productivity, individual labor productivity.

REFERENCES

1. Sink, D. S. (1985). *Productivity Management: Planning, Measurement and Evaluation, Control and Improvement*. John Wiley & Sons, 475 p.
2. Smith, A., Vasylyev O., Mezhevikina, M., Malivs'kyy, A. (2018). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv [Nature and Causes of the Wealth of Nations]*. Kyiv: Nash format, 2018. 736 p. [in Ukrainian]
3. Ricardo, D. (1951) *On the Principles of Political Economy and Taxation* (John Murray, London). In: Sraffa, P., Ed., *The Works and Correspondence of David Ricardo*. Cambridge University Press.
4. Hetman, O. O., Shapoval, V. M. (2018). *Produktyvnist' pratsi: ponyattya i vydy. [Labor productivity: concepts and types]*. URL: http://pidruchniki.ws/14051003/ekonomika/produktivn_st_pratsi_ponyattya_vidi [in Ukrainian]
5. Grishnova, O. A., Dorosh, O. V., Shurpa, S. Ya. (2015). *Investuvannia v liudskiy kapital u systemi chynnykiv zabezpechennia hidnoi pratsi : monohrafiia za nauk. red. d-ra ekon. nauk, prof. O. A. Hrishnovoii [Investing in human capital in the system of factors for decent work: monograph]*. Kyiv: KNEU, 222 p.
6. Mazaraki, A. A. (2009). *Ekonomika torhovel'noho pidpryyemstva: pidruchnyk pid red. prof. N. M. Ushakovoyi [Economics of a commercial enterprise: textbook edited by prof. N M Ushakova]*. Kyiv: Khreschatyk, 800 p. [in Ukrainian]
7. Metelenko, N. G. (2008). *Ekonomika pidpryyemstva: osnovy teorii ta praktyky: navch. posib. [Business economics: basics of theory and practice: textbook]*. Donetsk: LLC «South-East, LTD», 222 p. [in Ukrainian]
8. Semikina, M. V. (2017). *Produktyvnist' pratsi: metodolohiya vymiryuvannia, peredumovy zrostantannia. [Labor productivity: measurement methodology, prerequisites for growth]*. URL: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf. [in Ukrainian]
9. Yankovy, R. V., Kharchenko, T. S. (2013). *Shlyakhy pidvyshchennia produktyvnosti ta rezul'tatyvnosti pratsi na pidpryyemstvi. [Ways to increase productivity and productivity at the enterprise]*. *Economics: the realities of the time*. № 1 (6). P. 23–26. URL : <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html> [in Ukrainian]
10. Maslak, O. I., Gryshko, N. Ye., Hlazunova, O. O., Gryshko, B. V. (2020). *Promyslovi innovatsii: mekhanizm upravlinnia z urakhuvanniam stadii yikh zhyttievoho tsykladu [Industrial innovations: a management mechanism based on the stages of their life cycle]*. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI»*. *Ekonomichni nauky*. Kharkiv. № 5, pp. 68–71. [in Ukrainian]
11. Maslak, O. I. (2010). *Dyversyfikatsiia innovatsiinoho rozvytku promyslovosti v konteksti perspektyvnoi investytsiinoyi polityky [Diversification of innovative industrial development in the context of long-term investment policy]* *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 4, pp. 13–16. [in Ukrainian]
12. *Ekonomichna entsyklopediya [Economic encyclopedia]* / ed. by. S. V. Mochernyy. Kyiv: Vyd. tsentr «Akademiya», 2010. T. 2. 848 p. [in Ukrainian]
13. Pogorelova, T. A. (2016). *Analiz faktoriv, yaki vplyvayut' na efektyvnist' pratsi personalu pidpryyemstva [Analysis of factors affecting the efficiency of the personnel of the enterprise]*. *Bulletin of National technical university «Kharkiv polytechnic institute» (economic sciences)*. Kharkiv : NTU «KhPI». № 27 (1199), P. 17–21. [in Ukrainian]
14. Karlöf, B. (1989). *Business Strategy: A Guide to Concepts and Models*. Macmillan, 166 p.
15. *Ministerstvo pratsi ta sotsial'noyi polityky Ukrayiny. Tsentri produktyvnosti. [Ministry of Labor and Social Policy of Ukraine. Productivity Center]*. URL: http://cl.com.ua/templates/clg/img/seminar_2010/part0.pdf [in Ukrainian]
16. Parmenter, D. (2007). *Key Performance Indicators: Developing, Implementing and Using Winning KPI's*. John Wiley & Sons, 233 p.
17. Keynes, J. M. (2017). *The general theory of employment, interest and money*. Wordsworth Editions.
18. Maslak, O. I., Kolomytseva, O. V., Grishko, N. Ye., Yakovenko, Ya. Yu. (2021). *Konkurentospromozhnist biznes-modelei aviatsiinnykh pidpryyemstv: innovatsiinyy aspekt [Competitiveness of business models of aviation enterprises: innovative aspect]*. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*. Issue 62, pp. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.62.2021.241610> [in Ukrainian]
19. Porter, M. (1998). *Stratehiya konkurentsiiyi [Competition strategy]*. Transl. from English by A. Oliynyk, R. Skilsky. Kyiv: Fundamentals, 390 p. [in Ukrainian]
20. Andriychuk, V. G. (2009). *Ekonomika ahrarykh pidpryyemstv: pidruchnyk. [Economics of agricultural enterprises: textbook]*. 3rd ed., ext. and reworked. Kyiv: KNEU, 624 p. [in Ukrainian]
21. Bondarevska, K. V. (2012). *Efektyvnist' vykorystannia personalu ahrarykh pidpryyemstv: monohrafiya [Efficiency of use of the personnel of the agrarian enterprises: monograph]*. Dnipropetrovsk: DFFA, 165 p. [in Ukrainian]
22. Hrynychuk, V. I., Karapetyan, E. T., Pogrishchuk, B. V. (2010). *Ekonomika pidpryyemstva: navchal'nyy posibnyk. [Business economics: textbook]*. Kyiv: Center for Educational Literature, 304 p. [in Ukrainian]
23. Kachan, E. P., Dyakov, V. M., (2008). *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny: navch. posib. [Labor economics and social-labor relations: textbook]*. Kyiv: Znannya. 407 c. [in Ukrainian]
24. Semiv, L. K. (2013). *Teoretychni ta prykladni aspekty vplyvu znan' ta innovatsiy na produktyvnist' pratsi. [Theoretical and applied aspects of the impact of knowledge and innovation on productivity]*. *Electronic scientific professional publication. Efficient economy*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=9&y=2013> [in Ukrainian]

Стаття надійшла 01.09.2021